

Kostel sv. Ondřeje ve Světí

Kostel zasvěcený sv. Ondřeji ve Světí je v archivních pramenech prvně připomínán již roku 1365. Tehdy kostel patřil pod patronaci řádu německých rytířů. Po husitských bouřích se císařským přípisem dostal do držení Matěje Salavy z Lípy. V polovině 16. století přešel světský dvůr do majetku rodu Hamzů ze Zábědovic a spojil se s panstvím nedělišťským. V průběhu třicetileté války přešlo Světí coby konfiskát do rukou Valdštejnů. Během následujících dvou staletí panství často střídalo majitele. Teprve roku 1863 se na dalších téměř padesát let stalo majetkem průmyslníků Jana Liebiga a Karla Weinricha. Ještě před první světovou válkou bylo Světí prodáno císařskému fondu.

Pozdně gotickou dispozicí si kostel sv. Ondřeje uchoval dodnes, ačkoliv byl na konci 16. století renesančně upraven, později mírně barokizován a poslední výrazné stavební úpravy proběhly v druhé půli 19. století. Gotickou stavbu lze vysledovat v trojboce uzavřeném presbytáři, který je podpírán pěti paprskovitě rozmístěnými opěráky, z nichž první zprava od severní předsíně je dosud dochován v původní formě, tj. nejen s kvádrovým soklem, ale především s odstupněním asi v polovině své výšky. Dva krajní opěráky zároveň podírají i věž, v jejímž přízemí se nachází sakristie. Do hranolové věže s jehlancovou střechou vrcholící oktogonální lucernou, vede z vnější východní strany šnekovité schodiště. Ke kněžišti osvětlenému třemi štíhlými lunetovými okny přiléhá prostá loď kostela. Na každé straně lodi jsou další dvě půlkruhová okna. Loď i přední část kněžiště jsou zaklenuty plochostropě, zdobené pouze prostým štukovým zrcadlem, závěr presbytáře je sklenut valeně s lunetami, sakristie nese křížovou klenbu.

Na konci 16. století byl svatoondřejský kostel stavebně upraven. Nejvýraznějším renesančním prvkem se stal rozměrný štít západního průčelí, na jehož křídlech jsou umístěny jednoduché kuželky. Průčelí ve středové ose člení jen pravoúhlý vstupní portál se zvýrazněnými rohy a lunetovým oknem vedoucím na kůr. V polovině 18. století získal světský kostel nové zařízení – kazatelnu a hlavní oltář s plastikami sv. Václava a sv. Víta, jež patrně vytvořil významný východočeský sochař František Decker. Autorem oltářního obrazu zpodobňujícího zdejšího patrona je královéhradecký malíř Ondřej Majwald.

Dne 4. června 1858 bylo Světí zachváčeno požárem, který neušetřil ani kostel. Jak si poznamenal místní farář, přesně o půlnoci spadl z vrcholu věže kříž. Nejvíce byla poničena věž a spolu s ní zvon z roku 1603. Již pět let po ničivém požáru byla věž obnovena. V této době byla k severní straně lodi přistavěna také předsíň.

Během prusko-rakouské války v létě roku 1866 se ve Světí utábořili Prusové a světský kostel se stal lazaretem. Bylo zde uloženo přes šedesát raněných, mnoho z nich však zemřelo. Vojáci našli místo svého posledního odpočinku ve Světí u cesty vedoucí ke Všestarům. Právě v těchto místech bylo v roce 1880 zřízeno nové pohřebiště. Původní hřbitov kolem kostela přestal časem úplně sloužit, ohradní zeď se rozpadla. Půda tak byla neustále odplavována, až „*kosti zemřelých stávají se potravou psů a lebky, jak bezpečně zjištěno, předmětem ke kopání nezbedných výrostků, kteří také jinak kostel stále poškozovali!*“

Více klidu našli zemřelí z rodu Hamzů, kteří byli pohřbeni ve zdejším kostele. Nejzachovalejší pozdně renesanční náhrobky jsou umístěny po stranách vchodu do předsíně kostela – vpravo Pavla Hamzy Bořka ze Zábědovic († 1605), vlevo Zdeňka Hamzy Bořka ze Zábědovic († po 1607). Oba bratři jsou zpodobněni jako rytíři v plátové zbroji s rodovým znakem u nohou.

Od konce 19. věku až do 30. let 20. století kostel sv. Ondřeje silně chátral. Špatný stav nemovitosti, do níž dlouhodobě zatékalo, se podepsal i na stavu mobiliáře. Roku 1926 se dokonce zřítily část kazatelny a kostel jako nebezpečný veřejnosti musel být uzavřen. Kronikář si smutně poznamenal: „*Světský kostel je ubožák, opuštěný jak žebrák u cesty, pro kterého má kolemjdoucí jen pošklebek pro jeho zevnějšek, ale málokdo soucitnou ruku.*“ Pomocná ruka se našla až o jedenáct let později, kdy byl kostel sv. Ondřeje cele opraven.

V dřívějších dobách se mohl kostel ve Světí pyšnit třemi zvony, dnes jsou však ve věži zavěšeny pouze dva z nich. Nejstarší zvon vyhotovil již v roce 1539 Václav Konvář z Hradce Králové, jak dokládá nápis gotickou minuskulí pod jeho korunou. V roce 1918 jej rekvírovací komise určila k odevzdání pro válečné účely. Při svěšování „*dal pochopům, kteří ho rozbíjeli, velkou práci, rány byly slyšet ve Všestarech.*“ Naštěstí se po válce ke sv. Ondřeji vrátil.

Druhý zvon, kterým se svolávali světští farníci, ulil roku 1603 Simeon, rovněž královéhradecký zvonař. Vedle nápisu jej zdobil i reliéf Panny Marie a nápis z roku 1898 dokládající jeho pohnutý osud: „*Zřízen r. 1603 / 5/VI 1863 poškodněn požárem, / přelit leta Páně 1898 / od A. Perner a syna / v Budějovicích.*“ Zvon však byl v době první světové války zrekvírován a roztaven pro zbrojní průmysl.

Posledním zvonkem byl umíráček zavěšený v lucerně na vrcholu kostelní věže. Jeho plášť zdobily reliéfy sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého a kromě letopočtu 1768 nenesl žádný nápis. V dubnu roku 1942 byl však zrekvírován.

Pojednání zpracovala Mgr. Pavla Laštůvková